

**Corpus Juris Canonici, Per Regulas Naturali Ordine
Digestas, Usuque Temperatas, Ex Eodem Jure, Et
Conciliis, Patribus, Atque Aliunde Desumptas, Expositi**

Opus, Tum In Rebus Obscuris Claritate, Tum Dispersis Collectione ac
delectu, in contrariis conciliatione, eximium, simulque Indicibus ac
Præfationibus, Notisque quamplurimis & exquisitis illustratum, ; In Tres
Tomos divisum

Complectens Prolegomena Ad Jus Canonicum In Se Et Universim
Consideratum

Gibert, Jean-Pierre

Coloniæ Allobrogum, 1735

Titulus I. Quid sit Jus Canonicum?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74413](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74413)

EXPOSITIO
 JURIS CANONICI,
 PER
 REGULAS NATURALI ORDINE DIGESTAS,
 EX ILLIUS CORPORE, AUT ALIUNDE DESUMPTAS.

PROLEGOMENA

Ad JUS CANONICUM per REGULAS exponendum, in quibus
 Jus illud *in se*, vel *in genere*, spectatur.

PARS POSTERIOR,

Continens quæ ex CORPORE JURIS potissimum desumpta.

Per *Regulas* JUS CANONICUM exposituris nobis prius tractanda sunt,
 1º. Quid sit. 2º. Quæ sunt ejus *Causæ*. 3º. Quæ *Partes*. 4º. Qui *Fontes*
 illarum *Partium*. 5º. Quæ *Verborum* quorundam, quibus utitur, *Significatio*.
 6º. Quæ totius *Juris* istius *Generales Regulae*. 7º. Quæ cætera velut *Juris*
Principia; eoque nomine *Concilia*, *Patrum Sententia*, *Rescripta*, *Consuetudo*,
 quæque ad illorum *explicationem* necessaria.

TITULUS PRIMUS.

Quid sit JUS CANONICUM?

MISSIS variis nominis,
 CANON, *Acceptionibus*,
 quas videre est in *Prenotionibus*
Canonic. Lib. I. C. 1.
 & in *Apparatu* GONZALEZ,
 p. 12. n. 30. idque quia ad
 praxim *cognitio* ipsarum
 nihil *conferat*, à *Natura* *Juris*
 Canonici *incipimus*, ipsam
 que ut *explicemus*, *Defini-*
tionem hujus *Juris* statim *adducimus*. *Postquam*
monuerimus;

I. Jus ita dici, quia *Iustum* est: *Can. 2. DIST. I.*
Tom. I.

seu à *Iusto* deduci, idemque *significare*, ac id quod
justum est.

II. *Canonicum* à *Canone*, qui idem ac *Regula* so-
 nat, *desumi*; ideòque, hac voce aliud nihil *intelli-*
gi, quàm *Regulare*.

III. Quodlibet *Jus*, dummodò *nomini* suo *res-*
pondeat, *vocari* posse *Canonicum*, ex eo quòd *Regula*
 sit *rectè* *dirigens*: attamen id nomen *Juri*, de quo
 loquimur, *reservatum* esse, ut à quovis alio *distin-*
guatur; eoque modo *distingui* debuisse; tùm quia
 quovis alio *rectius* est, si cùm solo *Humano* *compa-*
retur, tùm quia *Jus Naturale*, & *Jus Divinum*, à
 quibus *rectitudinem* suam *mutuatur*, quorumque
 sæpius

sapius mera est Promulgatio cum adjectione Pœnæ, his vocibus *Naturale & Divinum* satis discernuntur.

His præmonitis, *JUS CANONICUM* definimus. *Fidei Morumque Regulam, ab Ecclesiâ constitutam, ad æternam vitam conducentem.*

Veritas Definitionis partebit ex *Symboli Decalogique* expositione, per Regulas à Jure Canonico desumptas. Interim, explicatur hæc Definitio.

Dicitur *Regula*; quia rectè dirigit. Additur, *Fidei*; quia hoc Jure determinantur quæ credenda, quæ non credenda, quæ expressè credenda, quæ confusè credere sufficiat. Res enim Fidei ab eo clarè definita, credenda est, & expressè credenda, ab iis, quibus nota est & clara hæc Definitio. Res verò Fidei non definita, vel obscurè, credenda non est: vel eam confusè, id est, in aliis, in quibus videtur contineri, credere sufficit.

Additur, *Morum*; quia alia jura exponit, quæque præcipiunt, vel prohibent, manifestat, atque ad illa faciendâ Promissis, Præmiis, similibusve modis, excitat, & ad ista vitanda, additis Pœnis, movet. Notandum obiter circâ Mores, duplex *Morum* genus esse. Alii sunt *Interni*, quos regit *ETHICA*; alii *Externi*, quos dirigit *POLITICA*: isti bonum *Publicum*, illi verò bonum *Privatum* immediatè tangunt: Cùm verò æterna Electorum Salus sit omnium hujus mundi rerum finis, cùmque etiam pax & tranquillitas temporalis sit medium congruum ad pacem & tranquillitatem æternam, Mores *Externos* ad *Internos* referri necesse est.

Adjicitur, *ab Ecclesiâ*; quia hujus Juris est genitrix.

Adduntur cætera, quia Finis Ecclesiæ hoc Jus condentis, est, ut ducat ad felicitatem æternam.

Ut autem hæc Definitio congruat Corpori Juris Canonici hoc jus continenti, adjiciendum, quòd sit *Collectio Regularum ab Ecclesiâ factarum, aut ex Verbo Dei scripto, traditione, erutarum.* Posteriori modo spectatum Jus Canonikum Definitur, in *Prænotionibus Canonici L. 1. cap. 1. n. 17.* Systema rerum Sacrarum: quæ Definitio non exacta; cùm Sacris Bibliis etiam conveniat, cùmque, quæ Juri Canonico singularia sunt, non explicat. Quæ subjungitur *ibid.* aptior est, videbis illam cum cæteris ad illam pertinentibus: multa quoque in *eodem Capite* habes curiosa, de Nominibus hujus Juris illorumque Origine.

Hinc patet quantum præ *Jure Civili* emineat *Jus Canonikum*: verum id clariùs patebit ex mox dicendis circâ Juris Canonici *Causas*, ubi has præminentias de industriâ notabimus; sed priùs videndum in quibus *Jus Canonikum* cum *Jure Civili* conveniat & differat, ut magis innotescat hujus Natura, quæ mox exposita est, ejusque præ *Jure Civili* excellentia postea ex professo observandâ erit.

§. I.

In quibus JUS CANONICUM cum JURE CIVILI præcipuè conveniat.

REGULA.

Jus Canonikum cum *Jure Civili* non in aliis præcipuè convenit, quam in istis.

1. Sub nomine *Juris*, tanquam *Species* sub *Genere*, utrumque comprehenditur. *DIST. I. 1.* Jus enim pluribus modis *l. pen. de Just. & Jure.*

2. Ut *Jus Civile* dicitur *Lex*, ita & *Jus Canonikum* dici potest *Lex*; quia *Lex* nihil aliud significat quam *Norma*, vel *Mensura*: ac utrumque competit Juri Canonico; Hinc, quæ de *Lege* in genere dicuntur, Juri Canonico, ut *Civili*, applicari possunt. *ibid. 2. Lex à delectu nomen habet C. 1. de Legibus.*

3. Utrumque est *Humano-Positivum*, id est, ab *Homine* positum; in quo pariter differt à *Jure*, quod *Deus* Juri naturali adjecit, quodque idèd est *Divino-Positivum*, id est, à *Deo* positum, & à *Jure Naturali*, quod omnibus *Homnibus* indidit, eique ad-

jecit, pro *Judæis* vel *Christianis*. *Cap. 7. E. DIST. III.* Naturalia Jura divina quâdam providentiâ constituta semper firma atque immutabilia permanent: *Civilia* verò sæpè mutari solent. *§. pen. Inst. de Jure Nat. Gent. & Civili.*

4. Utrumque differt à *Jure Gentium* ita dicto, quòd omnes ferè *Gentes* eo utantur; quod neutri convenit. *cap. 9. E. DIST. IV.* *Jus Civile* à *Jure Gentium* distinguitur, quòd omnes *Populi*, qui *Legibus & Moribus* reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium jure utuntur. *§. 1. d. 1. de Jur. Nat. Gent. & Civ.*

5. Utrumque, prout scriptum est, differt etiam à *More*, qui est longa *Consuetudo*, & *Jus* non scriptum. *cap. 3. & 4. E. DIST. V.* Constat *Jus Civile* aut scripto aut sine scripto. *§. constat. d. tit.*

6. Utrumque dividi potest in *Publicum*, quòd respicit *Personas* publicas ut *Sacerdotes & Magistratus*, Resque *Sacras*; & in *Privatum*, quòd *Personas* privatas, Resque *Profanas* spectat. *Cap. 11. E. DIST. VI.* *Jus* vel est *publicum* vel *privatum*: *Publicum*, quòd ad statum rei *Romanæ* spectat: *Privatum*, quòd ad singulorum utilitatem. *§. fin. Inst. de Just. & Jure.*

7. Sicut sunt alia *Juris Civilis* Divisiones; nempe, in *Jus Militare*, quo reguntur, quæ *Militiam* profanam spectant, & *Jus Quiritum*, sive *Romanorum*, quo quædam propria *Romanis* diriguntur: ita sunt alia *Juris Canonici* Divisiones, nimirum, in *Jus Militiam Sacram*, quam exercent vel *Clerici*, vel *Regulares* cujusvis *Nationis*, dirigens; & *Jus Gallorum*, quo specialia quædam *Gallis*, reguntur, qualia sunt, quæ vocantur *Privilegia Ecclesiæ Gallicanæ*, aliave familia *cap. 10. 12. E. DIST. VII.* De *Jure Militari* agitur *intoto Tit. Dig. de Re Militari.*

8. Quemadmodum *Civilis* *Jurisprudentia* constat ex *Legibus*, *Constitutionibus*, *Edictis*, *Senatus-Consultis*, *Jurisconsultorum Responsis*, & *Plebiscitis*; ita *Canonica* *Jurisprudentia* similibus *Juris* speciebus coalescit; si *Plebiscita* excipias, quæ erant *Leges* à *Plebe* conditæ, quales nullæ sunt *Leges Ecclesiasticæ*. *C. 3. de Consuet.* qua damnatur *consuetudo*, quâ dictum *Populi*, in *Causis Ecclesiasticis*, pro *Sententia* tenebatur: & *Legem*, prout dicitur *Constitutio* *Populi*, quâ *Primates* simul cum *Plebibus* aliquid sanxerunt; qualis fuit nullâ in *Ecclesiâ*, quæ *Plebi* *Jus* condendi facultatem nunquam concessit: Nam quoad *Legem* alio modo sumptam, cæterasque mox dictas *Juris* *Species*, quæ in *Jure Canonico* reperiuntur, *Legi* siquidem sumptæ pro breviori agendi norma, constituentis motivum non exprimente, respondent *CANONES*. *Constitutioni*, sumptæ simpliciter pro *Statuto* facta ab habente statuendi facultatem, sive supremam, sive non; respondent tam *EPISCOPORUM Statuta*, quam *PONTIFICUM*: *Tit. 2. Institut. JUSTINIAN.* 8. *Partes* *Juris Civilis* exponuntur in *Tit. Inst. de Jure Naturali Gentium & Civili.*

Edicto, quo servandum à se *Jus Prætor* publicabat ineunte *Præturâ*, respondent *REGULÆ CANCELLARIÆ*, quas *Summus Pontifex* initio *Pontificatus* constituabat.

Senatus-Consultis, quæ sunt id, quòd *Senatores* *Populis* decernunt, respondent *Conciliorum Decreta* facta à solis *Episcopis*, qui sunt in *Ecclesiâ*, quòd erant *Senatores* in *Republica*.

Jurisconsultorum Responsis similes sunt *Sententiæ Patrum*, qui sunt in *Ecclesiâ*, quòd *Jurisconsulti* in *Statu Politico*.

9. Utrumque quoad illud, quòd sibi proprium est, extrâ *Sacras Scripturas*, in quibus solum *Divinum Jus* continetur. *Cap. 1. DIST. VIII. IX.* *Jus Civile* partim collectum esse videtur ex *Sacrâ Scripturâ*; argumentum est *Collatio Mosaicarum & Romanarum Legum*. Sed hoc sibi peculiare non est.

Jus etiam *Canonikum* partim collectum est ex *Sacrâ Scripturâ*, sive ex *Præceptis* *Divinæ Legis*, *LANCLOT. Inst. Jur. Can. lib. 1. Tit. 1.* Sed hoc mutuat ex *Jure Divino*.

10. Ut *Jure Civili* *Bona secularia* acquiruntur, possidentur

sidentur, dividuntur, reguntur; sic, Jure Canonico, Bona Ecclesiastica acquiruntur, possidentur, dividuntur, reguntur. *ibid.* 10. In hac Similitudine notari potest differentia inter Jus Canonicum & Civile, quòd, hoc Privati acquirunt Rerum Temporalium, illo verò, non Privati, sed Ecclesia habet Dominium Rerum Ecclesiasticarum.

11. In utroque sunt Leges inter se discrepantes, non solum diverso, sed etiam eodem tempore, sed diversis Locis scriptæ; idque propter diversos, pro quibus sunt scriptæ, Hominum mores. *Cap. 1. Dist. 1.* ipsiusque DECRETI Inscriptio, *Concordantia discordantium Canonum.* Non obstat, quòd GREGORIUS IX. & BONIFACIUS VIII. in *Præfat.* suarum Collectionum, insinuant contrarietates sustulisse, quòdque Justinianus in Constitutionibus *Codicis & Digestis* præfixis, testetur nullam esse in his Collectionibus Antinomiam, sive Legum discrepantiam, sed unam concordiam & consequentiam; hoc enim voluerunt sed non perfecterunt.

12. Si Lex sit id omne, quod ratione constat, dummodò Religioni conveniat, Disciplinæ congruat, Salutis proficiat; item & CANON. *Cap. 5. Dist. 1.*

13. Idem Canonis quod Legis Officium: nempe, quòd permittat, vetet & puniat. *Can. 4. Dist. IV. XIII.* Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire. *L. Legis virtus. §. de Legibus.*

14. Idem Finis Canonis punientis, ac Legis itidem pœnalis; scilicet ut metu Humana coërceatur Audacia; tutaque sit inter Improbos Innocentia. *Can. 1. Dist. IV. XIV.* pœnâ unius metus est multorum §. 1. *C. ad Leg. Jul. repetund.*

15. Eisdem Canon habere debet qualitates, quas Lex; nimirum, quòd sit justus, possibilis, secundum naturam Patriæque consuetudinem, loco, tempori, conveniens, necessarius, communi utilitati prospiciens; denique clarus: ne per obscuritatem, aliquam captionem contineat. Quibus addendum est, ut sit solemniter editus, & publicè promulgatus. Nota obiter tertiam quartamque qualitate non convenire nisi *Canonibus Discipline*, qui fieri solent propter certas Personas vel Loca & Tempora. *Can. 2. Dist. IV. C. 25. de Verb. sign. C. ult. de Constit. C. 1. de Post. Præl.*

16. Ut, de Legibus liberum est judicare, dum instituantur; ita & de Canonibus; ut, de iisdem jam institutis & firmatis, judicare non licet, sed juxta eas; ita & de Canonibus. Ut demùm Leges instituantur, dum promulgantur, firmantur verò dum moribus utentium approbantur; ita & Canones. *C. 3. Dist. 4.*

17. Sicut sunt Leges Civiles, quæ desuetudine abrogantur; ita sunt Leges Canonice. *C. 4. §. 6. Dist. IV.*

18. Ut obtemperandum est, vel non est, Legibus prout sunt veritati Dei conformes, vel contrariæ; ita, in similibus casibus, obediendum est Canonibus, vel non. *C. 1. Dist. IX.*

19. Prælati vivere debent juxta Canones suos, sicut Principes juxta Leges suas. *C. 2. Dist. IX.*

20. Ecclesia Legibus Imperatorum jura sua tueri potest, sicut & Imperatores sua Legibus Ecclesiasticis. *C. 1. 7. 8. Dist. 10. C. 6. Dist. XCVI.*

21. Quod fit contra Canonem, per Canonem dissolvi meretur, sicut facta contra Legem, dissolvenda sunt per Legem. *C. 10. Dist. X.*

22. Rejicit Jus Canonicum Accusatores & Accusationes, quæ Jus Civile non admittit: non solum in hoc, sed etiam in aliis rebus Judicia spectantibus Ecclesiastica, etiam Personarum Ecclesiasticarum, Leges Civiles Ecclesia recipit; idem facit quoad pœnas contra Criminosos latis. *C. 41. CAUS. XXIII. QUÆST. IV. Cap. 7. CAUS. XXII. QUÆST. V. C. 3. 4. CAUS. XXXIII. QUÆST. II. Can. 9. Dist. VII. VIII. XI. CAUS. III. QUÆST. XV. C. 19. CAUS. VI. QUÆST. I. C. 6. de Immu. Eccl. C. 7. CAUS. II. QUÆST. I. C. 1. CAUS. XXXV. QUÆST. VIII.*

23. Leges Civiles, quoad Præscriptionem in se spectatam, Ecclesia admittit, idem, quoad Bona in Monasterium ingredientium. *C. 1. CAUS. XIII. QUÆST. I. C. 2. 6. 17. CAUS. XVI. QUÆST. III.*

Tom. 1.

24. Ut, quod fit contra Leges, pro infecto habendum est; idem, de hoc, quod fit contra Canones. *C. 13. 14. 15. 16. CAUS. XXV. QUÆST. II. XXXIV.* quod Lege prohibente factum est, pro infecto habetur. *L. non dubium, C. de Legibus.*

25. Ecclesia Leges non rejicit, nisi sint Juri Divino, Naturali, vel Sacris Canonibus contrariæ. Hoc explicabitur in Dissertatione circa Leges prohibitivas. *C. 18. de priv. C. 4. de panis cap. 2. de novi. oper. nunt. C. 1. Dist. X. Grat. CAUS. XV. QUÆST. III. §. sed.*

26. Canon, ut Lex, non ligat ignorantes, qui illum nosse non potuerunt. *C. 2. de Constit. C. 2. Dist. LXXXII.* Leges ignorare non licet. *L. Constitutione C. de Jur. & Facti ignor.*

27. Sicut novæ Leges dant tantum formam futuris, nisi in iis expressè caveatur de præteritis, vel veteres declarent & interpretentur; ita & Canones. *C. 2. & 13. de Const. C. 4. de off. Leg. §. prohibemus.* Leges futuris dant formam negotiis, nec ad præterita pertinent, nisi id exprimat. *L. 7. C. de Legibus.*

28. Statutum sive Civile, sive Ecclesiasticum, non valet, nisi fuerit perfectum, & actu consummatum. *C. 17. de pan. Dist. I.*

29. Pœnâ Canonum, ut & Legum, sunt interpretatione potius molliendæ, quàm exasperandæ. *C. 18. de pan. Dist. I. 29. L. interpretatione ff. de panis.*

30. Novus Canon, ut & Lex nova, priori derogat, etsi id non exprimat; sed speciali Consuetudini vel Statuto non derogat, nisi id exprimat. *C. 1. de Const. in 6. §. pen. Inst. de Justitia & Jure.*

31. Canon, ut Lex, non ligat extra Districtum condentis. Eodem recidit quo *Art. 57. C. 2. E. T. §. Statuto.*

32. Lex Canonica, ut Lex Civilis, ita est interpretanda, ut suo non frustretur effectu. *C. 35. de Elect. in 6. §. Porro.*

33. Ejus est Canonem, ut & Legem, interpretari, cujus est condere. *C. 3. de off. ord. in 6. §. Si verò. 33. ejus est Legem interpretari, cujus est condere L. 1. C. de Legib.*

34. In utroque Jure protestatio facta contra metum sibi incussum, conservat aliquem in jure suo, utque istud servetur, illa facienda contra id, quod sibi adversatur; nec ista prodest, si contra illam protestans veniat. Hoc dilucidatur in Tractatu de Protestatione, ubi colliguntur quæcumque docet Jus Canonicum, congruoque ordine digeruntur; item dum de iis, quæ metu fiunt. *C. 4. CAUS. XXXI. QUÆST. II. C. 10. 18. CAUS. II. QUÆST. V. C. 21. de Sent. & Re. Jud. C. ult. de Appell. C. 20. de Censib. 34.* Utrouque etiam jure quod metu factum est, rescinditur, licet protestatio non præcesserit: Nam & in Codice, & in Digestis, & in Decretalibus, sunt Tituli, de his, quæ vi metusve causâ gesta sunt.

35. In Canone, ut in Lege, Juri Communi derogatur per concessionem Juris Specialis. *C. 6. de Instit. C. 13. de Judic. 35.* Generi per Speciem derogatur. *Cap. Generi de Reg. Jur. in 6.*

36. In Canone, ut in Lege, facta ab habente dignitatem, abrenuntiatio alicui hujus dignitatis juri, non obest Successoribus, sed tantum facienti. *ibid. C. 24. Dist. LXIII.*

37. In utroque, non intelligitur derogari juri alterius, nisi id exprimat. *C. 31. de Decim.*

38. In utroque, quilibet potest juri renunciare, ei quod pro se noscitur introductum; idque non solum expressè, sed etiam tacitè, eo scilicet non utendo tempore, quo par est: qui autem juri renunciat, illud amittit. *C. 19. de Elect. C. 16. de Regul. C. ult. de crim. falsi. C. 6. 11. de priv. C. 8. CAUS. VII. QUÆST. I. C. 16. de Elect. 38.* Omnes licentiam habent his, quæ pro se introducta sunt, renunciare, *L. si quis in inscribendo. C. de Pactis.*

39. In utroque, factò à se Statuto contravenientes derogant juri suo. Istud ipsis prodesse nequit, actu siquidem contrario, juri renunciatur. *C. 8. de Constit. .... C. 15. de Sent. & re judic. C. 3. de his, quæ fiunt à Majore &c.*

40. Juri Canonico, sicut & Civili, derogat Consuetudo rationalis & legitime præscripta, sed non alia. *C. 13. de jud. C. 11. de Consuet. C. 8. ibid. 40. L. 2. C. quæ si longa consuetudo.*

41. Tam juxtà Canones, quàm juxtà Leges, quidquid discrepat à Jure Communi, ad illud, quoad fieri potest, reducendum est; nec ab eo recedendum, nisi clarè constet ei derogatum. *ibid.*

42. Constitutio sive Canonis, sive Legi contraria, & Ecclesiæ damnosa non valet. C. 15. de *Elect.* 42. non valet Rescriptum, quod Juri vel Publicæ Utilitati adversatur. *Leg. fin. C. Si contra Jus vel util. publ.*

43. In utroque Jure, undè quis meretur gratiam, damnum sustinere non debet. C. 7. de *Renunc.* ubi *Gloss. v. Sustinere*, citat plures Leges idem docentes.

44. Cùm respondetur Consultationi ab habente Jus condendi potestatem, Jus Commune declaratur, vel editur; etsi circa Privilegia consultus responderet. C. 9. de *Voto & voti red.* *Glos. C. 9. de fil. Presb. v. Consultationem C. 12. de resor.*

45. Si Membrum alicujus Collegii, juri, in illius Collegii honorem sibi, ut & aliis Collegis suis, concessio, renunciat; renunciatio non valet: valeret autem, si jus præcipuè concessum, esset in commodum Membrorum C. 12. de *For. comp.* Ratio Cap. desumitur ex L. 38. ff. de *Pactis*, quam explicat *GONZALEZ in illud n. 2.*

46. Qui in aliquo læditur, in alio compensationem accipere debet. C. 16. de *Major. & Obedient.* *Glos. v. Prajudicio*, citat Leges Civiles simile quid præcipientes.

47. Factæ inter alios Transactio, circa rem ad seipsum quodammodo pertinentem, auctoritatem præstans, juri suo tacite renunciat. C. 7. de *Transact.*

48. Res inter aliquos acta non præjudicat juri aliorum, nisi isti illam approbent & confirmet. C. 7. de *cau. poss. & propr.* Res inter alios actas, vel judicatas, aliis non nocere. *Cod. Lib. 7. tit. 60.*

49. In utroque, verisimile non habetur eum, qui spoliatus renunciat, spontè renunciare. C. 2. de *restit. spoliat. l. 1. C. Per vim. l. 1. §. qui à me ff. de vi.*

50. Canon, ut Lex, declaratur ex approbatâ Consuetudine, quæ est optima Legum Interpretes. C. 8. de *Consect. C. si de interpretatione ff. de Legib.*

51. Canones, sicut & Leges, sufficienter promulgati judicandi sunt, si publicè & generaliter fuerint promulgati; nec oportet, ut singulis specialiter significentur: neutris ligatur quis, antequàm ad eum pervenerint, vel potuerint pervenire, (hoc speciali Tractatu explicabitur.) C. 1. de *Post. Præl. C. 2. Dist. LXXXII.*

52. Quod agitur contra Canonem, sicut & quod fit contra Legem, non habet firmitatem, & nequaquam valet: quod restringendum videtur, cum C. citatis. n. 24. ad Casum, in quo Canon vel Lex læsa substantiam rei actæ respiciunt. (Hoc enucleatur in citata *Dissert. de Lege purè prohibitoria*) C. 2. de *Testib. & attest. in quo citatur Novella 90. collat. 7. C. 9. GONZALEZ in illud. n. 2.*

53. Tam juxtà Canones, quàm juxtà Leges, quilibet eodem debet uti jure, quod in alium statuit. C. 6. de *Const. toto Tit. Digest. Quod quisque juris in alterum statuerit, ipse eodem jure utatur.*

54. Urgens Necessitas eximit à Canone, sicut & à Lege. C. 2. de *Observ. Jejun. C. 4. de Reg. Juris.* Necessitas non habet Legem. L. 1. ff. de *Off. Proconsulis.*

55. Tam Canon, quàm Lex, approbat, ut nonnulla pro communi utilitate contra Juris asperitatem ex æquitatis mansuetudine tolerentur. C. 3. de *Sent. & Rejud. in 6. Glos. v. non expressa* citat plures Leges id docentes.

56. Utiliores Canones, ut & Leges, interdum restringendæ sunt; quia Hominum succrescente malitiâ, quod provisum erat ad remedium, tendit quandoque ad noxam. C. 1. de *Except. in 6.*

57. In utroque Jure, extrâ Territorium jus dicenti non paretur impunè. Eod. recidit quo *Art. 31. C. 2. de Elect. in 6. L. fin. ff. de Jurisdic.*

58. Ut secundum Legem, ita & secundum Canonem, jura antiqua non debent dici correctâ, nisi expressè fuerint per nova immutata. C. 41. de *Elect. in 6.* quod non mutatur, quare stare prohibetur. L. *Sancimus. C. de Testam.*

59. In utroque ista audiuntur, parùm est jura conde-

re, nisi sit, qui ea tueatur. Expediunt jura juribus concordare, eorumque correctiones, si valeant sustineri, evitari debent. C. 3. de *Elect. in 6.* Per eos, qui juri dicendo præfunt, effectus juri accipitur. L. 2. §. 13. de *Orig. Jur.*

60. Utrumque est illa Lex publica, à quâ eximit privata Spiritus Sancti Lex; seu Divinus Spiritus Sancti Instinctus, quo aliquem movet ad aliquid juri contrarium. C. 2. CAUS. XVIII. QUÆST. III. C. 18. de *Regularib.*

61. Sicut frustra implorat Legis auxilium, qui committit in Legem; ita frustra implorat Canonis auxilium, qui committit in Canonem. C. 23. de *Elect. frustra* Legis implorat auxilium &c. L. *auxilium ff. de Minorib.*

62. In neutro, Concessionis aliquibus specialiter factæ, ad alios trahendæ sunt, in fraudem Canonis vel Legis. C. 11. de *Conc. Præb.* Constitutiones Personales ad exemplum non trahuntur. *§. sed & quod pr. Instit. de Jur. Nat. Gent. & Civil.*

63. Utrumque sibi subditas habet determinatas Personas, Res, & Judicia; ultra quæ nihil valet, passim.

64. In Foro Externo tam Canonico, quod Canone regitur, quàm Civili, quod Lege regitur; de Externis tantum, & non de Internis judicatur. C. 13. CAUS. XV. QUÆST. I. Cogitationis penam nemo patitur. L. *Cogitationis ff. de pænis*

65. Sicut in Rebus Temporalibus Canonice Constitutiones Civilibus sunt conformandæ; sic, è contrâ, in Spiritualibus Leges Civiles Canonibus subdendæ. *Cap. 4. de Pænis. C. 1. de Novi Oper. nunt. C. 18. de Priv. Quod Sacri Canones prohibent, id etiam & nos per nostras abolemus Leges. JUSTIN. in C. Sacris. C. de Episc. & Cler.*

66. Sicut Leges contrariæ, ita & contrariæ Canonum regulæ intelligendæ & componendæ sunt, pro diversitate Locorum, Temporum, & Personarum. C. 112. 3. *Dist. XXIX.*

67. Sicut Partes Civilis Juris non sunt æqualis auctoritatis; non enim Statuta, v. g. Civitatis Civitatem, & Statuta Provinciæ Provinciam transgrediuntur: Leges verò Regni ad plures tùm Civitates, tùm Provincias extenduntur. Ita & Partes Juris Canonici sunt inæqualis auctoritatis; cùm Decreta Conciliorum Generalium, & Constitutiones Pontificum Universam ligent Ecclesiam; Statuta verò Synodalia, & Ordinationes Episcopales unam tantum Diœcesim; Canones verò Conciliorum Provincialium totam obligent Provinciam. Præterea Sanctorum Patrum Dicta, quæ sunt Juris Canonici Pars, non sunt ejusdem vis ac Decreta Pontificum. C. 28. *Dist. I. Dist. xv. xvi. xvii. xviii. xix. xx.* in quibus dùm de Juris Canonici Partibus agitur, nonnulla dicuntur, è quibus inferre licet, illas esse inæqualis vis & auctoritatis: *tota Dist. XX.*

68. Sicut Priores Juris Civilis Leges, quales sunt Leges XII. Tabularum, sunt duriores & obscuriores, quàm quæ postea secutæ sunt; ita Priores Juris Canonici Leges, sive Canones, Posterioribus sunt & duriores, & obscuriores. C. 7. *Dist. XXXIV.*

69. Pleræque Juris Canonici Regulæ, è Jure Civili desumuntur; quod intelligendum tam de illis, quæ in Textibus Juris leguntur, quàm de illis, quæ seorsim collectæ sunt in *Tit. de Regulis Juris.* Patebit ex infrâ dicendis circa has Regulæ.

§. II.

In quibus JUS CANONICUM à JURE CIVILI præcipuè differat.

De *Differentiis* Juris Canonici à Jure Civili, desumptis ex illorum *Causis*, nihil hic dicimus; sed tantum de aliis: de illis enim agemus, dùm de *Causis* Juris Canonici loquemur.

Hoc præmonito, dicimus, Jus Canonikum non in aliis à Jure Civili præcipuè differre, quàm in istis:

1. Mitiùs agit: nam à Juris Civilis rigore sæpiùs recedit. C. 18. de *Rest. spoliat. C. 1. de Dol. & Contu. C. 70. de Appell. Cap. ult. de arbit.* Natis ex nefariis & incestis Nuptiis, Jure Civili alimenta non debentur. *Nov.*

Justin.

Justin. 74. & 89. Jure Canonico, filii ex quocumque coitu, etiam incestuoso, nati, à Parentibus alendi sunt. *Cap. cum haberet, Extrà de eo, qui dux. in matrim.*

2. Personæ Deo dicatæ, Res spirituales, & circa utrafque Judicia, ad solum Canonico pertinent. Hinc Leges Civiles Judiciæque circa ista sunt nulla: Leges hujusmodi dicuntur non Constitutiones, sed *destitutions, distinctionum usurpationes.* Hinc si Jus Civile Juri Canonico in istis adversetur, istud illi prævalet. Quomodo hæc intelligi debent, dicitur in Tractatu de modo discernendi Leges *Seculares à Spiritualibus.*

Hinc Judex Ecclesiasticus in istis sequi debet Canones, non Leges. *C. 11. 12. Dist. 96; tota Caus. 11. q. 1. c. 5. de Testam. c. 12. de Reb. Ecclæs. non C. 10. 11. de Testam. E. 11. de Testam. ex Nov. 83.* Clericus in Causa Civili debet conveniri apud Episcopum, nisi Causa natura aliud Forum requirit. In Criminalibus autem Causis distinguendum: si crimen sit Civile, apud Judicem Civilem debet conveniri; si Ecclesiasticum, coram Episcopo est conveniendus.

3. Jus Canonico universaliter receptum nunquam habuit, nec habet nunc, quidquam Juri Divino contrarium, quia sit ab Ecclesiâ, quæ est Columna & Firmamentum veritatis: non item Jus Civile, quia sit à Potestate errori obnoxia, Bonumque publicum Temporale respicit, quod interdum requirit, ut quædam peccata permittantur. Jure Civili permittus est Concubitus *l. in Concubitus. D. de Concubitis:* Jure autem Divino prohibetur, *PAUL. ad Galat. 5. & consequenter Jure Canonico. Cath. Nemo 32. q. 4.*

Hinc protectæ Leges sequentes à Canone damnatæ.

1. Est, quæ infamiam notat Viduam, quæ intrâ tempus luctus nubit, Virtumque, qui eam sciens ducit; quæque damnatur & corrigitur. *Cap. 4. & 5. de secund. Nuptiis. C. 2. caus. 3. q. 7. S. ult. Mulier nubens intrâ annum luctus, infamiam notatur. l. 1. & 2. C. de secund. Nuptiis.*

2. Est, quæ permittit quoddam fœnus, quod restituendum est; & damnatur *toto Tit. de Usur. C. 11. caus. 14. q. 4.* Jure Civili licet stipulari usuras pecuniæ creditæ *toto tit. Dig. & Cod. de Usur. Jure Canonico, non item toto Tit. Decr. de Usuris erito tempore finiendis.*

3. Quæ possessor mala fidei intrâ certum tempus præscribit, quæque damnatur. *C. 5. de Præscrip. ubi citatur. l. fin. C. de Præscrip. longi temporis. l. 1. C. Theod. de actionib. tertio tempore finiendis.*

4. Quæ stuprum à Marito commissum non habetur adulterium, & damnatur *Can. 2. cau. 32. q. 2.* Adulterium Jure Civili committitur in nuptam. *l. fugitivus. ff. de verb. signif. Jure Canonico etiam in solutam mulierem à conjugato C. 19. 20. & C. fin. CAN. 32. q. 5.*

5. Quæ permittuntur matrimonia à Christo damnata, quales erant, quibus Viris Uxores propter justas causas dimittentibus, alias ducere licebat, quæque confuse damnatur. *C. 2. CAU. 32. q. 2.*

6. Quæ permittit Viro uxorem adulteram occidere, quæque damnatur. *C. 6. CAU. 33. q. 2.*

De his differentiis, aliisque notandis, fusius, dum de Origine præcipuarum inter utrumque Jus differentiarum, agetur.

S. III.

Origo præcipuarum differentiarum inter JUS CANONICUM & JUS CIVILE.

Non fufficit observavisse discrimina Juris Canonici à Jure Civili, sed eorum etiam causæ sunt exponendæ.

Harum Prima est, quod Ecclesiâ Universalis, quæ Leges Canonicas circa Doctrinam constituit, sit infallibilis; Secularis autem Potestas, quæ Leges Civiles Doctrinæ connexas condit, sit fallibilis. Hoc autem discrimen, ex eo oritur, quod illa præposita sit ad docendam & exponendam Legem Naturalem & Legem Divinam; atque ut Regulam certam proponeret, ita constituta esse debuerit, ut falli non posset in Canonibus utramque Legem spectantibus: Sæ-

Tom. 2.

cularis autem Potestas, cui Administratio Rerum ad Corpus aut Bona attinentium commissa est tantum, tali non indiguerit privilegio: Oportet igitur, ut quoties Legibus Canonicis adversantur Leges Civiles circa Doctrinam, toties hæc juxta Canonicam normam intelligantur aut corrigantur. Tales sunt Leges Civiles, quæ permittunt res à Deo prohibitas, ac præferunt illæ, quæ concubinatui auctoritatem præstant; vel adulterio alterutrius Conjugatorum, in divortio à Legge concessio; vel homicidio uxoris in flagranti delicto deprehensa, vel usurarum perceptioni in pacto Antichresteos, seu oppugnationis bonorum, ad pecuniæ creditæ securitatem; aut furto in præscriptione, cui mala fides supervenit, vel quæ saltem huic favent, dum sinunt, ut qui à Spoliatoribus, licet hoc scirent, adquisierunt, dissimilem ab eis causam habeant, vel perjurio, dum vetant stare juramento Pupilli rationis usum adepti, etiamsi seductionis absit suspicio. *vide FAGNANUM in Cap. 10. de Testam. n. 168. usque ad 178.* ubi plures enumerantur casus similes, in quibus standum est Juri Canonico propter peccatum à Jure Civili permittum. Hoc autem restringendum est ad Definitiones à Conciliis Generalibus factas debito modo, atque universim receptas, vel alio quovis modo roboratas auctoritate Ecclesiæ Universalis, cui soli promissa fuit Infallibilitas. De cæteris casibus, in quibus Leges Civiles non obligant propter oppositionem earum cum Legge Naturali, aut Divinâ, agendi non est hic locus, sed de illis, in quibus adversantur Legibus Canonicis. Nec etiam loquimur de Jurisdictione, quam sibi Præfecti Ecclesiastici vindicaverunt, in Res Temporales, delicti occasione, satis erit observare, jus interpretandi Legem Naturalem & Legem Divinam, quod habet Ecclesiâ, nullam illi auctoritatem in Res Temporales impertiri, quippe quod extrâ Declarationem rerum juxta has Leges licitarum aut illicitarum, & constitutionem pœnarum spiritualium in transgressores, non excurrat. Et hæc sufficienter circa priorem causam discriminum inter Canonicum & Civile Jus intercedentium. Canones, quibus illa innitur, & differentias ad illam spectantes non retulimus, quia hæc colliguntur, in Expositione Decalogi, & in Tractatu de Principibus, Ecclesiâ, Pontifice, & Judiciis Ecclesiasticis.

Verum attentione majori dignum est, quod illud non solum ad Leges Civiles pertinet, Juris Canonici respectu; sed etiam ad Leges Canonicas inter se collatas: plures enim ex iis, quæ ab Episcopis, Conciliis Particularibus, imò etiam à Summis Pontificibus desumptæ sunt, sunt erroneæ, propter eandem causam, scilicet Fallibilitatem eorum, à quibus sunt protectæ, & Infallibilitatem eorum, à quibus cæteræ connectæ sunt, vel auctoritatem acceperunt. Atque hic obiter observandum est, ex neglectu attendendi hanc Legislatorum fallibilitatem prodiiisse, atque etiamnum prodire multas interpretationes vitiosas: Nec omitendum est, Leges Canonicas, ad quarum normam corrigendæ atque emendandæ sunt Leges Civiles, esse Divini Juris Partem, quia juris interpretationes ab auctoritate legitimâ protectæ ad Jus dilucidarum pertinent, atque parem auctoritatem fortiuntur: unde citum procul dubio Juri Civili Jus Divinum antecellat, eadem anteponi debet Jus Canonico, quod Divini Juris Pars est.

Reliquarum differentiarum inter Canonico & Civile Jus Pars major ex eo oritur, quod Ecclesiæ Administratio plenissima sit caritatis & lenitatis, tendens ad procurandam salutem animarum, quas CHRISTUS ejus Sponsus suo sanguine redemit; ipsi mansuetudinem sequi tum factis, tum sermonibus mandans; eique Spiritum Sanctum, qui caritatis est Spiritus, Rectorem præsciens. Indè est, quod æquitatem sectetur, non solum in casibus à jure non expressis, verum etiam in plurimis, in quibus rigor æquitati opponendus videtur; idecirco non satis habuit jube- re cum Jure Civili, ut æquitas suppleret ea, quæ desunt in Jure Scripto. *Cap. II. DE TRANSACT. in his*

verò, super quibus Jus non invenitur expressum, praeceas aequitate servata, sed Regulam generalem constituit, quâ Juris Civilis rigor in Rebus & Personis Ecclesiasticis inflectitur. C. 1. de Dolo & Contum. In Ecclesiasticis Personis & Negotiis rigor & districtio Juris non requiritur. Facile esset colligere plurima exempla praeceos hujus Regulæ. C. 6. de integ. Restitut. C. 58. 64. 70. de Appell. §. sanè ea subministrarent.

Sed utilius erit lustrare Textus allatos ab Henrico CANISIO, ad probandas differentias, de quibus agimus: quod priusquam aggrediamur, observandum est, apud Peritores Canonistas ita invaluisse, quòd Jus Canonicum aequitati naturali præcipue inhæreat, ut Regulam hanc proponant, Jus Canonicum Juri Civili præponendum esse, quoties de aequitate agitur. Vide FAGNAN. in C. 4. de Censib. n. 26. Indè Partim orta est Consuetudo Sæculorum 11. 12. 13. & quorundam sequentium, dimittendi Ecclesiæ notionem negotiorum Personarum Miserabilium; quo nomine designantur omnes, qui specialiore auxilio indigent, propter Statum Lucuosum, in quem redacti sunt; & inter quos numerabantur Viduæ, & Pupilli cuiuscumque conditionis, etiam Regiæ, & quantumlibet divites; Verosimile est pauciores tum fuisse solemnitates in Judiciis Ecclesiasticis, atque jus gratuito dictum fuisse, saltem ubi primùm hæc Consuetudo cepit: nisi enim aliqua fuisset utilitas, Illi, quorum intererat, Judices Sæculares eorum jurisdictione non spoliarent, ut eam in Judices Ecclesiasticos, Jure Civili adverterent, transferrent. Indè nata sunt Appellationes Extrajudiciales, Appellationes omisso medio, Recursus ad Judicem Ecclesiasticum propter recusatam aut denegatam justitiam à Judice Sæculari: Usus Juri Civili incogniti. Indè orta est Reconventio coram Judice Ecclesiastico, licet Personæ vel Negotium Judicis Sæcularis jurisdictioni forent adhibita: Indè jus Azyli in Ecclesiis in gratiam Servorum à Dominis vexatorum, Debitorum & Nocentium, qui in jus vocabantur; Indè Manumissio Servorum in Ecclesiis iisdem; Indè Privilegium omittendi in Libellis nomen Actionis, quæ intendebatur, itemque omittendi in Testamentis ad piam causam, solemnitates à Jure requisitas in omnibus Testamentis: Indè Canones, qui jubent, præstari alimenta Liberis è coitu nefario natis. v. g. ex Adulterio, Incestu, vel Sacrilegio: aequitas, charitas & mansuetudo, quas Ecclesia singulariter profitetur, hæc discrimina inter Civile & Canonicum Jus inducere.

Probationes earum differentiarum, atque causarum, undè orta sunt illæ, sunt in *Tractatibus de Judiciis, & de Testamentis*.

Hæc generales Observationes valdè contrahunt ea, quæ sigillatim dicenda forent circa illas differentias, earumque causas. Itaque superest, ut breviter attingamus ceteras differentias, quæ ex eisdem causis oriuntur.

Jubet aequitas, ut subaudiatur Clausula, *si preces veritate nitantur*; ac non irritentur Rescripta, à quibus abest: jubet pariter, ut nuda pacta obligent, & nulla habeatur ratio solerantatum, quas in stipulationibus requirit Jus Civile.

Mens Canonum, qui vetant implorare Restitutionem in integrum adversus Contractus per jusjurandum confirmatos, licet illi à Jure Civili irritentur, vel rescisioni obnoxii reddantur, est collocare in tuto Salutem Fidelium, qui nullum tamen, ut probatum fuit in *Tractatu de Contractibus*, subeunt periculum, illos Contractus ut insectos spectando, propter nullitatem juramenti Lege Principali & Jure Publico adverfantibus emissi, Cap. 12. de Foro competentis. INNOCENTIUS III. ibi hæc de causâ docet juramentum, quo Clerici confirmant Ecclesiastici Fori abdicationem, nullum esse.

Locum habet etiam causâ eadem in juramento emisso à Filiâ, quæ in gratiam Patris sui pollicita est, se jus suum non persecuturam. C. 1. de Pædis in VI. & in juramento Minoris, qui Senatus-Consulti Macedoniani privilegio renunciat; in juramento Mulieris nuptæ, quæ Velleiano Senatus-Consulto renunciat; denique

in juramento Filii Minoris, aut Filiæ, qui matrimonium contrahunt, præter consensum eorum, in quorum potestate sunt.

Salutis animarum interest ut, qui sciens emit à Spoliatore, eidem, atque ille, conditioni sit obnoxius, ita ut audientiam non habeat, nisi spoliato restituto, quod fit præter Juris Civilis dispositionem.

Periclitatur Salus Testium, ipsorumque Litigantium utilitas, si deponere cogantur Testes: hujus periculi contemplatione plures Canones prohibuere, ne cogantur Testes, licet Jus Civile contrarium jufferit.

Salus animarum postulavit, ut Curati haberent facultatem recipiendorum Testamentorum, in quibus sæpè sunt Legata Pia, quæ sunt restitutiones aut penitentia seu satisfactiones. C. 10. de Testamentis.

Aequitati congruum visum est, Filium fidei-commisso gravatum, si sine liberis moriatur, posse detrudere duas quartas, Legitimam & Trebellianicam: prima illi debetur, ut filio, posterior, ut hæredi gravato. C. 16. 18. de Testam.

Hæres tenetur solvere pœnas pecuniarias delictorum defuncti, & damna, quæ intulit, rescircare, ad ejus procurandam Salutem. C. 5. de Raptor. Jus Civile non adstringit ad solvendum, nisi onera realia, superiores autem obligationes personæ tantum coherant.

Saluti animarum convenit occasiones peccandi removere; hinc modus pubertatem cognoscendi, definitus à Jure Canonico, scilicet per numerum annorum, anteponendus ei, quem Leges Civiles induxerant, nempe inspectionem corporis.

Producendæ latiùs caritatis, atque consensionis inter Christianos consilio, præcipue impulsus sunt Auctores Juris Canonici ad proferendum longius Cognationis Impedimentum, quàm fecit Jus Civile; sive unum gradum in lineâ collateralali computando, ubi Jus Civile duos numerat; sive matrimonium inter Cognatos usque ad septimum gradum inclusivè vetando; sive plura adinitatum genera Juri Civili incognita constituendo.

Horror, quo Ecclesiâ Sanguinis Humani effusionem prosequitur ex ejus mansuetudine nascens, partim causâ fuit Canonum, in quibus tentavit illa Penitentiales Satisfactiones, Pœnis Capitalibus substituere, quæ à Jure Civili constituta sunt: eadem fuit etiam causâ constituendæ Irregularitatis propter lenitatis defectum.

Aliud argumentum mansuetudinis Juris Canonici respectu Juris Civilis est, quòd Judex Ecclesiasticus, Penitentia factâ, de Pœnis Canonicis valet dispensare. C. 4. de Judiciis §. 1. Judex autem Sæcularis Pœnas Civiles remittere non debet, quia clementior esse quàm Lex non debet: præterea pœnâ à Jure Canonico sancitâ, in crimina etiam capitalia, leviores sunt pœnis Civilibus. C. 10. de Judic.

Nonnulli Canones vetant, Judicem Ecclesiasticum Potestati Sæculari tradere Clericum à se depositum; talis est idem C. 4. At in *Tractatu de Judiciis* ostendimus, contrariam esse Juris Civilis dispositionem.

Juxtâ Canon 3. de Solut. Clericus in carcerem, donec solverit, mitti non debet, neque cogi, ut bonis cedat, sed sufficit, ut satisfacere se soluturum, si fortunis auctus fuerit: contraria est Juris Civilis Definitio.

Licet Præfules Ecclesiastici Fenda possideant, quibus annexum est jus gladii, illud per se ipsos exercere non possunt. Can. 3. *Ne Cleri vel non in VI.* sed possunt illud committere; quod interdicitur à Jure Civili, quod delegare prohibet huiusmodi Potestatem.

Pars major reliquarum differentiarum inter Canonicum & Civile Jus à CANISIO collectarum spectat Matrimonium, aut Cultum Divinum: Prioris generis præcipuæ ex eo ortæ sunt, quòd Jus Canonicum Legem Divinam secutum est in suis Definitionibus; ab eâ autem recessit Jus Civile; undè ortæ sunt Leges plurimæ, quæ videntur approbasse Dissolutionem

lutionem Matrimonii propter causas plures, 1. ob Professionem Religiosam; 2. propter Crimen adulterii, aliave ipsi affinia scelera; Illæ etiam differentiæ indè oriri potuerunt, quòd Leges Civiles magis spectavere Contractum quam Sacramentum; atque idè ejus permisere aut toleravere dissolutionem, non secus atque in cæteris Contractibus, maximè in societate, obtinet: Leges autem Canonice magis attenderunt ad dignitatem Sacramenti, propter quam indissolubile est. Indè etiam Leges Civiles Connubii jus Servis ademere, quia Nuptiæ Civitatem desiderabant, cuius communionem non habebant Servi; Jus autem Canonicum illos semper ad Matrimonium admisit, perindè atque ad reliqua Sacramenta. Indè etiam juxta Jus Civile Nuptiæ sine dotalibus instrumentis, vel pactis Matrimonialibus confectæ, irritæ erant; atque idè nati ex Concubinato Liberi per Nuptias subseqentes Legitimi non fiebant, si solemnitas illa omiſſa fuisset: Jure autem Canonico illa non requiritur ad validitatem Matrimonii, quia non pertinet ab substantiam Contractus, quæ sufficit ad validitatem Sacramenti, & proindè Matrimonium concubinatum subseqens natos ex eo Liberos absque hæc solemnitate Legitimos reddit n. 4. Canon. *suprà laudati.*

Juxta Jus Canonicum, si Conjugati alias Nuptias contrahant, pendente circa validitatem primi Matrimonii lite, illæ validæ sunt, si Priores nullæ declaratae sint: Jus autem Civile pro nullo habet ejusmodi Matrimonium, licèt prius declaratum fuerit nullum: Hæc differentia oritur fortasè ex eo, quòd defectus ille satis gravis Juri Canonico non est visus, ut irritum foret Sacramentum; Juri verò Civili sufficere visus est ad vitandum Contractum, ac proindè Sacramentum n. 36.

Secundum Jus Canonicum, Liberi ex Matrimonio bonâ fide inter Cognatos inito nati, Legitimi non sunt, si Cognatio detegatur, modò celebratum illud fuerit absque Bannorum proclamatione *Cap. 3. de Clauſel. Despons.* & hoc ad coercendam temeritatem, quâ Sacramento illud fuit per administrationem, & receptionem vanam & inutilem: Jure autem Civili defectus proclamationis Bannorum non requiritur, ut Filii sint illegitimi.

Cujuscumque generis Impedimentum sit, si Nuptiæ palàm & bonâ fide saltem ex unâ parte contractæ sunt, Filii sunt Legitimi, licèt vitium postea comprobetur, C. 2. & 14. *Qui Filii Legitimi*, & hoc propter dignitatem Sacramenti: Jure autem Civili, non obstantibus his circumstantiis illegitimi reputantur n. 45. Contractus hunc favorem mereri visus non est.

Quod attinet ad discrimen Secundarum Nuptiarum Fœminarum infra annum luctus nubentium, illud nascitur ex studio quo æquitatem, animarumque Salutem prosequitur Ecclesia: hinc enim est æquissimum, ut liceat Mulieri rursus nubere, statim ac libera est, & certum est eam ex Viro priore gravidam non esse, illinc autem ei denegari non debet Sacramentum, quo indiget; undè iniquum foret, ejusmodi Mulierem infamiae subijcere, si nubat intà annum luctus, *Cap. 4. & 5. de Nuptiis* quæ recedunt ob has rationes à Jure Civili, quod illam poenam induxit.

Eodem studio Salutis animarum, & dignitatis Sacramenti contemplatione, inhibetur Matrimonium propter unicam Depositionem, quâ asseritur aliquod Impedimentum secretum inter Sponsos existere, C. 12. & 27. *de Sponsalib.* adversante Jure Civili, in quo nunquam ut sufficiens admittitur Testis solitarii Depositio. Eadem de causâ Ecclesia irritum facit Matrimonium contractum propter metum cadentem in constantem virum C. 14. & 15. *de Sponsal.* licèt hæc in Jure Civili non obtineat: meritò enim existimavit, coactionem magnam Saluti animarum perniciem, & Sacramento ludibrium, asserre posse. *Cap. 17. de Sponsal.*

Si Jus Canonicum majorem Ecclesiæ tribuit potestatem in Personas Ecclesiasticas, tum Sæculares, tum Regulares, in Bona Ecclesiastica, in Ecclesiis & Loca Sacra, quam ipsi à Jure Civili conceditur, id oritur ex eorum consecratione ad Cultum Divinum, cujus specialem curam gerit. Illa differentia, earumque causæ expositæ sunt in *Tractatu de bonis Ecclesiasticis, de Ministris Sacris, de Ecclesiis.*

Hinc tot Canones orti sunt circa Ecclesiastica Bona, ac præcipuè Decimas, quasi illarum dispositio ad solam pertineret Ecclesiam, illæque à Sæculari Potestate minimè penderent: Quoad Decimas, alia ratio illas Ecclesiastica Potestati omninò subjecit; scilicet, quia Novi Testamenti Decimas, perindè atque Antiqui, æstimandò, illas etiam à Jure Divino constitutas esse arbitrati sunt Pontifices & Canones de illarum præstatione agentes: Undè etiam natum est, ut licèt Decimæ nonnisi ex fructibus percipiantur, & fructus in Jure Civili, nonnisi deductis impensis, intelligantur, tamen antè deductionem impensarum, Decimæ capiantur: Decimæ enim spectatæ sunt, ut Deo debitum propter ejus Dominium generale in omnes fructus Terræ, atque idè, ejusdem Conditionis reputatæ sunt ac Jus Galliæ *Champart*, sive Jus Dominicum certâ frugum Parte constans, quæ ratione impensarum in culturâ aut collectione factarum non habitâ, præstaturo Domino.

Indè nascuntur omnes Canones circa alienationes, qui, omiſſis quibusdam Solemnitatibus à Jure Civili requisitis, ab eo recessere: indè illi rerum profanarum amotionem in Ecclesia factam inter sacrilega furta computant, adversante Jure Civili, in quo pro furto simplici habentur. Talis est C. 21. *Can. XVII. Q. 4.* Indè Canones, qui Ecclesiarum immunitates longius producunt, quam Jus Civile, æyli jus Homicidis voluntariis concedendo, quod ipsis à Jure Civili denegatur, C. 6. *de Immun. Ecclæ.*

TITULUS II.

Quæ sint JURIS CANONICI Causa?

Jus Canonicum, ut aliæ res, quatuor habet Causarum genera, efficientem, materialem, formalem, & finalem: de singulis seorsim agemus, post *CORRASIUM de Methodo Juris Canonici, idque paucis de tribus Prioribus, quia plures de iisdem loquendi occasiones occurrunt.*

§. I.

Quæ sit JURIS CANONICI causa efficiens?

Juris Canonici duplex est causa efficiens; altera principalis, nempè Spiritus Sanctus, altera quasi instrumentalis, nimirum Ecclesiæ Ministri: de quâ instrumentali hîc agimus, eamque cum principali Civilis Juris causâ comparamus, ut, quæ dicimus, facilius intelligantur. Comparatio autem in eo tota sita est, quòd ut Juris Civilis causa efficiens est Potestas Temporalis residens in iis, qui Temporalia administrant ita Juris Canonici causa efficiens est Potestas Spiritualis residens in iis, qui Ecclesiam regunt.

Sicut Jus Civile toti euidam Regno commune, est à Supremo illius Regni Rectore; Jus verò nonnullis hujus Regni Partibus proprium, est ab his, qui istis præſunt Partibus, consentiente tamen Principe: ita Jus Canonicum toti Ecclesiæ commune, est à Summo Pontifice Ecclesiam in Concilio Generali, vel extrâ gubernante; Jus verò proprium hujus Ecclesiæ Partibus, est ab illis, qui illas Partes regunt consentiente tamen Universæ Ecclesiæ Præsidente: Hæc juxta sententiam, quæ Regimen Ecclesiæ merè Monarchicum existimat, quæque apud Gallos non recipitur, sicut nec apud alios, qui Conciliorum *Constantiensis & Basileensis* Decreta circa Superioritatem Concilii Generalis supra Pontificem acceptarunt. Hi siquidem sentiunt, Ecclesiæ